

UIT DE SCHRIFT

Storm en Stilte.

En zie, daar ontstond een groote onstuimigheid in de zee, alzoo dat het schip van de golven bedekt werd; doch Hij sliep.
... Toen stond Hij op en bestraft de winden en de zee, en daar werd groote stilte.
Matth. 8:24, 26.

Hebben de discipelen van den Heere Jezus, toen de golven over hun scheepje heensloegen en dat reeds begonnen te vullen, toen ze in doodsangst den Heiland wekten en Hem toeschreeuwden: „Heere, behoed ons, wij vergaan!”, hebben de discipelen toen den storm goed gezien?

Men zou zeggen van ja. Ze waren bevaren mannen; ze wisten, waar ze aan toe waren; ze zaten midden in den storm. Natuurlijk zagen ze dien goed.

En toch, dat kan niet! Ze zagen Jezus Christus niet recht. En wie den rechten kijk, den geloofsblik op Jezus mist, kan geen enkel ander ding recht zien, zichzelf niet, de dingen om zich heen niet, God niet.

Slechts Eén was er aan boord, die den rechten kijk had op den storm: de Heiland zelf. Hij wist, de storm is de dood. Niet de storm brengt den dood, doch de storm is de dood.

Hij kan vergeleken worden met het lichaam van een overledene, dat tot ontbinding overgaat.

God heeft alles schoon gemaakt, ook 's menschen lichaam. Hij legde daar allerlei krachten in, die harmonisch samenwerken, om het lichaam in stand te houden. Maar als de dood intreedt, worden die zelfde krachten ontbonden, losgemaakt, ze werken tegen elkaar in, en dan volgt het verschrikkelijk vernielingsproces.

Tot het schoone der schepping behoort ook „de wind des daags”, waaiend in schoone harmonie met de andere krachten der schepping. Maar de zonde kwam en de dood. En nu zijn ook die krachten „ontbonden”; nu botst het; nu is er het vernielingsproces in stormen en aardbevingen, onweders en overstromingen. Dat is de vloek om de zonde.

Zoals die vloek er ook is, als de economische krachten in de wereld zijn losgemaakt, of de banden van samenwerking tusschen de volkeren zijn ontbonden. Dat beteekent vernieling, ondergang, den dood. Dat de wereld zichzelf dreigt te verpletteren.

De discipelen zagen zoo den storm niet, omdat ze Jezus Christus niet zagen. Christus zag wel Gods vloek erin. Maar hoe kon Hij dan rustig slapen? Want die storm was Hem toch een voorspel ervan, dat Hij zelf zou worden beladen met Gods vloek? Dat Zijn bestaan uiteengescheurd zou worden? Dat al Gods golven, al Zijn baren over Hem heen zouden gaan? En toch rustig slapen in dien storm?

Dat kon Christus door het geloof! Zijn groote offer moest nog komen, maar Hij wist door het geloof: God neemt het aan. Hij wist het: dan heb ik de zonde gedragen, de schuld verzoend; dan heb ik ook den vloek gedragen, en de krachten der ontbinding, door ze te laten uitwerken aan Mezelf, overwonnen. En in dat geloof — 't moest nog gebeuren! — wist de Heiland Zich nu reeds Overwinnaar van vloek en dood, kon Hij nu reeds als de Machtighebbende, Wien de winden en de stormen gehoorzaam waren, zeggen: „Zwijg, wees stil!”

't Was Christus zeer bang; al Gods baren kwamen nu al op Hem aan; Hij verstond de sprake van den storm; maar tegelijk was Hij door 't geloof sterk, Overwinnaar.

Zullen wij nu kleingelooft zijn, of Jezus Christus zien?

't Is kleingeloof b.v., wanneer ge geniet van het mooie weer, en ge ziet daarin niet de genade van onzen Heere Jezus Christus, Die alle krachten der ontbinding in Zijn macht, in bedwang heeft.

't Is kleingeloof, wanneer ge de ontbindende krachten ziet werken in het economische, in het internationale of in het kerkelijke leven — ja ook daar kan er, door onze zonden, in plaats van de samenbinding, de ontbinding zijn, de dood — en ge roept dan in mateloos angst uit: wij vergaan!

Ziet ge Jezus Christus, dan zegt ge, al heeft ge in den nood, in geloof midden in den storm: wat kan ons deren, in het leven der volkeren, in het kerkelijke leven, waar ook, bij zulk een Verlosser!

En dat geloof is u, gelijk nimmer, ook nu geen oorkussen; 't maakt u zeer actief. Psalm 8 zegt van den Heiland, maar ook van u, geloovige: Gij, o HEERE, doet hem heerschen over de werken Uwer handen, Gij hebt alles onder zijn voeten gezet. In dat geloof — wat ziet ge er nog weinig van — maar toch in dat geloof gaat ge dan de krachten der ontbinding, waar ge ze ook ontmoet, bestrijden en overwinnen. Een bovenmenselijke taak? Neen: „die in Mij geloof, de werken, die Ik doe, zal hij ook doen, en zal grootere doen dan deze”. (Joh. 14:12)

F. de V.

KERKELUK LEVEN

De scheuring in Amerika.

Tot mijn spijt moet het vervolgartikel over dit onderwerp een week overstaan.

K. S.

De J. Douma over „zekeren kring” en nog wat.

Als ons blad kerkelijke vergaderingen „zekeren kring” zou noemen, zou het nummer, waarin we dit schreven, misschien bewaard worden door „zekeren kring”, om dienst te doen bij gelegenheid. De J. Douma (van Britsum) behoeft op dit punt van mij niets te vrezen. We zeggen liever met dr. v. Es, dat dat „gehaspel” over den toon nu maar eens uit moet zijn.

Wel wil ik om andere redenen letten op wat er volgt in „Friesch Kbl.” van de hand van de Douma:

Bijzonder wordt in zekeren kring geroepen om publicatie van het Rapport inzake leergeschieden. Oorspronkelijk waren voor de samenstelling van dit rapport acht deputaten aangewezen, maar Prof. Greijdanus heeft zich al voor geruimen tijd aan deze commissie van acht onttrokken, en hij is daarin gevolgd door de professoren Schilder en Vollenhoven.

Het spijt me, dat de Douma hier nu werkelijk jekt. Heel erg ook. Zoodat dan ook zijn volgend zinnetje op onwaarheid gegrond is, als het spreekt van „vijf op hun post gebleven broeders”. Waarom spreekt hij over dingen, waar hij niets van afweet? Indien hem zulke „informaties” mochten gegeven zijn, dan zijn ze vals, en belachelijk voor insiders.

Verder schrijft de Douma:

Hoe gewichtig ook het Rapport dezer vijf moge zijn, toch is mijn wensch deze, dat de professoren Schilder en Vollenhoven hun rapport tijdig publiceeren.

De uitspraak van dezen wensch van de Douma is weer een typisch staal van de partijdijtheid, die helaas in de laatste jaren bij hem meer naar voren kwam. De Douma stelt een vraag speciaal aan de twee commissieleden Vollenhoven en Schilder. Waarom niet aan de vijf andere commissieleden? Toen ik in Amerika was (aldus is mij verteld), schreef de Douma: wij nemen aan, dat Schilder al wel klaar zal zijn in zijn qualiteit van commissielid. Thans is prof. Aalders in Amerika. De gulle vriendelijkheid van de Douma zou dus thans weer moeten schrijven: wij nemen aan, dat Aalders klaar zal zijn in zijn qualiteit van commissielid.

Niettemin wordt ditmaal van Aalders deze onderstelling niet uitgesproken, en wordt van hem plus de vier met hem samenwerkenden geen publicatie gevraagd. Waarom zou de één rapporteeren als de ander het niet doet?

Als dat niet partijdig is, welken naam moet ik er dan voor kiezen? Ik weet geen anderen. Overigens, mocht de Douma willen dienen als postbode, hij zal van mijn kant precies alle inlichtingen kunnen krijgen omtrent data etc. Van prof. Vollenhoven waarschijnlijk ook wel. Hij moest dan evenwel tegelijk ook de andere commissieleden vragen. De antwoorden komen dan tegelijk binnen. Nu, de Douma?

K. S.

„Waarheid en vrede”. (I.)

Prof. Dr. J. Ridderbos heeft in qualiteit van rector verleden week op den Theologischen Schooldag een rede gehouden, waarop we hier gaarne terugkomen. De rector heeft zich niet angstvallig aan de fata der School gehouden, nu evenmin als in vroeger jaren, en we kunnen het uitzonderend wel verstaan, indien hij, als de onderwerpen der School uitgeput zijn, zijn blik laat gaan over breeder terrein, en officieus spreekt.

In deze rede sprak prof. Ridderbos zeer veel, waarmee ieder het eens kan zijn. En feitelijk kan men in de details met alles het eens zijn, tenzij op een bepaald punt misverstand mocht zijn met betrekking tot het begrip van den „vrede”.

Wij komen dan ook op deze rede terug, allereerst om hetgeen ons niet helder geworden is, en voorts omdat een kleine aanvulling op één punt ons niet overbodig lijkt.

De spreker handelde over „waarheid en vrede”. Velen, aldus zijn betoog, beweren, dat er eerst waarheid moet komen, en dat pas daarna van vrede sprake kan zijn. Zij herinneren aan het woord (uit Zacharia): „hebt de waarheid en den vrede lief”. Zijnerzijds stelde prof. Ridderbos daar evenwel naast de uitspraak van Jeremia: Ik zal... hun openbaren overvloed van vrede en waarheid. En hij betoogde dan, dat het eigenlijk hetzelfde is, of men de volgorde „vrede en waarheid”, dan wel: „waarheid en vrede” neemt. De bijbel bedient zich immers ook van de ééne zoowel als de andere volgorde? Zacharia is toch niet beter profeet dan Jeremia? „Waarheid en vrede, vrede en waarheid, — wij behoeven niet te strijden over de vraag, welke van de twee den voorrang moet hebben. Zelf willen ze van een voorrang niet weten; het zijn tweelingzusters, die zich niet laten scheiden; als ge de ééne wegjaagt, zijt ge de andere kwijt; het is een vergissing, dat ge tot de ééne zoudt kunnen zeggen: blijf gij maar eerst een poosje buiten, we moeten eerst uw zuster hebben, om u den weg te bereiden; want als ge dan die zuster binnen noodigt, dan schudt ge het hoofd en zegt: samen of geen van beide; ze willen arm in arm door de poort, en anders komen ze niet.”

Nu zullen we hier niet twisten over de vraag, of een belofte (van Jeremia) en een eisch (van Zacharia) niet twee zeer verschillende dingen zijn. Waren de beide teksten de eenige in aanmerking komende, dan zouden we daarover breed moeten spre-

ken. Nu niet. Ik ben het met de hoofdgedachte eens, indien n.l. onder „zuster vrede” verstaan wordt: den „wil-tot-vrede”; het maken van vrede, vreedzame gezindheid (die zich uit kan, en dikwijls uit moet, in bestrijding van onwaarheid, of in de aanwijzing van niet-gave verhoudingen, opdat deze mogen worden weggenomen).

Wie evenwel van vrede een andere voorstelling hebben mocht, dien kan ik niet meer volgen, als hij het beeld der tweelingzusters tot een parabel zou omwerken. En ik ben er niet zoo zeker van, dat de hoorders zich op een bepaald vredesbegrip hebben vastgelegd, om de eenvoudige reden, dat de spreker, die immers ditmaal een populair woord had te geven, ook zelf wel het woord „vrede” in onderscheiden betekenissen gebruikt heeft, hetgeen in een dergelijke toespraak voor het volk begrijpelijk is.

En hier ligt dan ook de reden, waarom ik op de rede terugkom. Zeker, de waarheidsliefde en de vredesliefde gaan tegelijk de poort in; of blijven beide buiten. Maar het genot van den vrede, de vreugdevolle erkenning van samen het eens te zijn, die moet dikwijls door strijd verkregen worden. Een strijd, waarin als 't goed is, door den gemeenschappelijken vredeswil, allen zich opmaken, en allen meewerken. Maar als niet allen dien strijd voeren, of als velen hem voeren met schending van de regelen, die voor het verkeer in waarheid en vrede in onderling overleg opgesteld of samen aanvaard zijn, dan wordt in den strijd voor de waarheid de vrede verstoord doordat de vredeswil niet bij allen aanwezig is, of ook bij die velen van de gestelde regelen geëmancipeerd wordt. De beide zusters (maar dan met de hierboven gegeven namen) moeten dan inderdaad tegelijk aan 't werk. Dan gaat wel niet de waarheidsliefde vóór de vredesliefde de poort binnen, maar gaan wel de waarheidsstrijd en de worsteling om den vrede aan de gemeenschappelijke vreugde om de waarheid en aan de blijdschap over het wederom samen op haar grondslag staan vooraf. Waarheidswil en vredeswil gaan inderdaad samen; maar arbeid en resultaat niet.

Natuurlijk is dit geen nieuw opmerking van een jongere aan het adres van een oudere, die ook zijn leermeester geweest is. Het is alleen maar een herinnering, die sommigen onder de hoorders behoeven voor 't geval zij te haastig hebben geoordeeld, en misschien de kerk voor een groot Ierland zouden aanzien.

Ierland?

Ja, dat zit zóó. Prof. Ridderbos zei o.m.:

Eén ding wil ik u noemen, en dat ééne is dit, dat ge erop uit moet zijn, den „Ier” te dooden.

Dat zult ge zóó wel niet begrijpen; maar ik zal het u verklaren. Voor jaren ben ik eens, in opdracht onzer kerken, met collega Aalders van Amsterdam, naar Schotland geweest. Op den terugweg reisden we een poosje samen met een Ier. We knoopten een gesprek met hem aan; en een van ons — ik weet niet meer wie — bracht in het midden, dat de Ieren bekend staan als een twistziek volk. 't Was nu juist niet zoo'n handige manier van converseeren — dus ik denk, dat ik het wel geweest zal zijn, die dit punt ter sprake bracht. Maar onze vriend nam het niet kwalijk. Hij zei: ja, dat is waar; en wij Ieren weten dit zelf ook wel; wij hebben een spreekwoord, dat aldus luidt: als een Ier twee menschen op straat ziet vechten, dan gaat hij erop af, en dan vraagt hij: is het een particuliere aangelegenheid of mag iedereen meedoen?...

Collega Aalders en ik hebben hartelijk gelachen. Maar mij dunkt: met dat lachen is het niet uit. Die twistzieke Ier, die als anderen vechten, graag mee wil doen, zit ook in ons aller hart. En daarom: als wij soms klagen over twist en tweedracht in de kerk des Heeren, laten we ons er niet toe bepalen, op de voorgangers te zien, maar laten we allereerst acht geven op dien boezen Ier in ons eigen binnenste, die toch eigenlijk daarin medeleeft, en meedoet, zoo niet in geschrifte, dan in gesprekken, en anders in de gedachten van het hart. Laten we dien „Ier” kruisigen, dooden en begraven.

Ik ben het alweer volkomen met den spreker eens, maar dan op één conditie: dat ik dien Ier halveeren mag. Dat ééne stuk van den man, dat daar vraagt: „mag ik ook meedoen?” en dat den vechtlust verraadt, dat moet inderdaad onder den grond. Maar dat andere, dat voorzichtig informeert of 'teen particuliere aangelegenheid is, dan wel een niet-particuliere, dat wou ik toch wel graag in leven houden. Want anders kwam er van den vreedzamen waarheidsdienst of van het in waarheidsgemeenschap gefundeerde vredesverkeer niets meer terecht. Zoo is 't ook vandaag onder ons. Het gaat niet om A of B of C, doch om de kerken (en hogescholen), waarin zij werken. Tot de voor waarheids- en vredesverkeer gestelde regelen behoort o.m. ook, dat zij hun plaats willen weten als die van een dienaar. Dat zij het dus goed willen uitgezocht hebben, of de zaken der kerk (en der School) bij hen veilig zijn, ja dan neen. Zouden ze wat dat betreft, in den schemer willen blijven, voor hun gemak, of voor het gemak van anderen, die aanklachten niet konden bewijzen, dan komt de waarheid niet aan 't licht. En volgens den spreker blijft de vrede dan ook weg.

In den grond der zaak is 't dus een kwestie van langer of korter duur. Wie meent, gelijk ondergeteekende, dat op allerlei wijze van de gestelde omgangsnormen afgeweken is, en blijft, en dat rechts- en waarheidsverkeer door wie ze zelfs eerst luide en ontdijg en in verkeerde verbanden aan de orde stelden, nadien (als ze beantwoord zijn) veelszins worden onderdrukt, terwijl in 't zelfde tijdsgewricht door sommige van die „onderdrukkers” om vrede geroepen wordt, die moet niet den korteren, doch den langeren weg „tot de uiterlijke rust” volgen. Anders blijft de kwaal, en daarmee het

factorenc houdt. Pa hij er stic romeinsch zich stille als romer in? Goed, de voorde deur er ui

Er moet hebben, de den oud Broeder vank onts den tijd c heeft ook door te Zoодоende het beter g was, terw. Hij is dar ondanks l Vrede inv. Waarheid Bij beide worden, n mensch w

Maar w Met huid (de-ande't word eer niet ondar voor te „ wat: allen de poort. l

Het is c begrafenis wil hij eig z'n tweeën groote bro blijft. Men

Zoo is de oproep ge begrafenis zijn, hopen fenisnoodz

Zelfstand Theologisch

We zou gelijkig t voor wat b Dr v. Es

Volkome trouwens p met de G dus worde dr v. Es E staanden bestaan.

Binnen c zoewel als stellingen der Geref. doch op d

Mijns in verstelt, é haar theol spraak me der wet. Het is geer haar disci en opgeleis bedrijven. zich zel „plaats” k heid voor

„voor het heid in h een schan ethische b nanie, tenc en voor z

onderwijs aan maats (h.v.) of eer van barm aldus, dat. vrijheid to waarhe zou, op he

de waarhe adelbrief - beoordeel uit, dat de voorzoover wetenschap vóór-o-o

der V.U.) gaan. Lan die in and tingen van bepleit we formuliere Assen 192 een bringe juk, doch haar organ confessie.

Synode der Natuur!

Het was avond geworden.

De groote fabrieksschoorsteen hadden met een zucht van verlichting een gulp rook uitgeblazen, de fluiten hadden geschreid, toen waren de deuren opengeborsten en mannen waren uitgezwermd naar hun woningen. De paarden hinnikten om den stal, de landman ging naar zijn hoeve om het brood der tevredenheid te eten. Want de mensch gaat uit naar zijn arbeid tot den avond toe. En het was avond.

Op dit vredige uur werden frissche meisjes, jongens in bloei, opgesloten in kleine, smoothele dakkamertjes om huiswerk te maken. Want wijze mannen uit deze eeuw der paedagogiek hebben de schoonste maanden des jaars, welks schoone dagen in dit klimaat weinige zijn, bestemd om examens af te nemen. Derzelver vaders brengen de zomermaanden door in benauwde vergaderzalen, zij puren honing uit referaten en worden van den dauw eens sprekers natgemaakt. Dies bloeien hun harten, schoon hun wangen wat geel zijn, hun oogen diep in de kassen liggen en hun humeur veel heeft van het teedere kruid, hetwelk de botanisten kruidje-roer-mij-niet noemen. De velden zijn bekleed met kudden, de dalen zijn bedekt met koren, de studeerkamers zijn vol tabaksrook, de zalen vol van het geroezemoes van debat. Want deze mensch gaat uit tot zijn arbeid tot den nacht toe...

Het werd nacht. Een jongen, opgeleid voor bol, schoof zijn boeken op zij en zette de wekker op zes uur. Een meisje hief haar gepermanente hoofdje op van haar natuurkunde-boek — hoe schoon is de natuur! en nergens is zij schooner dan in een boek! Een kind van twaalf lag te slapen met het hoofd op een aardrijkskundig werkje van groote belangrijkheid en droomde van een één! Het verheugde mij zeer, dat er voor dit jonge zieleleven zoo kostelijk zorg werd gedragen. Toen openden zich ook de deuren der vergaderzalen, vroede mannen haastten zich huiswaarts toe, ik zag ze de sleutels in het slot steken om nog even priester in huis te zijn. Toen de deur in het slot viel begonnen twee krekels, die straatjongens der natuur, die musschen van den nacht, tegen elkaar te sijnpen, het was mij alsof zij zeiden: de slaap van den arbeider is zoet.

Maar die krekels vergisten zich, want het rede-looze dier weet de zorgen van den denkenden mensch niet. Nauwelijks was het dichtvallen van de deur, waren de slepende voetstappen op de trap verstomd of floep, daar ging het licht aan. Weldra verscheen op het gordijn de silhouet van een gebogen mannenhoofd, gebukt over dikke boeken. In de stilte van den nacht kon ik het krassen van een pen duidelijk hooren. Het duurt nog lang eer dat de dag gaat rooden! Inderdaad.

Vredig scheen de maan over het groen van het voorzomerlandschap. Zelfs de stad met zijn vele geluiden werd stil. De laatste tram was naar de remise gedenderd. De nachtbraker had zijn laatste haring gekocht, de omroeper had zijn vriendelijke afscheidsgroet uitgesproken: Goedenacht en wel te rusten! De bloemen sliepen en het gevogelte rustte tusschen de takken. Maar de silhouet op het raam bleef onveranderd, de pen bleef zich voortbewegen over vele folio's. Eindelijk, de dag brak reeds aan, verdween het hoofd van het gordijn. Ik was brandend nieuwsgierig wat deze martelaar van zijn plicht zoo lang uit het bed had gehouden, op de teenen der verbeelding sloop ik zijn woning binnen en glipte naar de studeerkamer. Vol genot snoof ik de geur op van een hortensia, die juist bezig was te ontwaken en zich uitrekte naar het licht. Toen keek ik naar de schrijftafel, waar het manuscript lag, de titel luidde: De algemeene genade! Toen lachte ik, zachtjes, om den geplaagden mensch niet uit zijn eersten slaap te wekken, doch er was weemoed in mijn lach. En ik verzonk in gedachten over De gemeene gratie, waarover wij zoo veel spreken, maar waarvan wij zoo weinig verstaan.

N. B.

gedachte eens, taan wordt: den vrede, vreedkan, en dikwijls rheid, of in de ren, opdat deze

voorstelling hebben, als hij het zou omwerken. de hoorders zich vastgelegd, om die immers dit-geven, ook zelf en betekenissen e toespraak voor

in ik op de rede e en de vredes- of blijven beide de vreugdevolle die moet dikwijls rijd, waarin als ken vredeswil, n. Maar als niet hem voeren met het verkeer in leg opgesteld of den strijd voor dat de vredeswil j die velen van vordt. De beide gegeven namen) werk. Dan gaat vredesliefde de heidsstrijd en le gemeenschap in de blijdschap grondslag staan gaan inderdaad at niet.

kerking van een re, die ook zijn maar een herorders behoeven ordeeld, en miszouden aanzien.

am.:

éene is dit, dat dooden. maar ik zal het n opdracht onzer msterdam, naar reiden we een en een gesprek weet niet meer de Ieren bekend i juist niet zo'n - dus ik denk, punt ter sprake det kwalijk. Hij ten dit zelf ook lat aldus luidt: iet vechten, dan het een particmeedoen?... rtelijk gelachen. iet niet uit. Die i, graag mee wil daarom: als wij cht in de kerk bepalen, op de allereerst acht n binnenste, die eedoet, zoo niet a anders in de „Ier" kruisigen,

n spreker eens. n Ier halveeren at daar vraagt: zhtlust verraadt, laar dat andere, particuliere particuliere, dat n. Want anders dsdienst of van deerde vredesvandaag onder h om de kerken n. Tot de voor regelen behoort ten als die van i willen uit- r kerk (en der Zouden ze wat ijen, voor hun die aanklachten rheid niet aan t de dan ook weg- estie van langer geteekende, dat angsnormen af- en waarheids- i ontijdig en in len, nadien (als derdrukt, terwijl van die „onder- die moet niet tot de uiterlijke n daarmee het

factorencomplex, dat waarheid en vrede samen tegenhoudt. Paulus deed God en menschen een dienst, toen hij er stichtelijk voor bedankte, de met hem aan het roeinsche recht gebonden overheid de kans te geven, zich stilte af te maken van een vergrijp, tegen hem als roeinsch burger gepleegd. Officieel de gevangenis in? Goed, maar dan ook officieel er uit! Langs de voordeur er in? Goed, maar dan ook langs de voordeur er uit, en met een wettig bewijs van ontslag!

Er moeten dan ook veel meer begrafenissen plaats hebben, dan van dien halven Ier. Wij moeten begraven den ouden mensch in Broeder Diplomaat, en in Broeder Humorist. Die doet veel goeds, hij brengt vaak ontspanning, dewelke een weldaad is, als God den tijd ons er voor gunt. Maar helaas, deze broeder heeft ook een ouden mensch. En soms rekent hij daardoor te weinig met den ouden mensch van anderen. Zoo doende brengt hij dikwijls ontspanning daar, waar het beter geweest ware, dat de spanning nog wat gebleven was, terwille van den ernst der kwestie in-geding. Hij is dan onbewust de oorzaak, dat gemakzuchtigen, ondanks het goede advies van prof. Ridderbos, zuster Vrede inviteeren het eerst de poort in te gaan; zuster Waarheid krijgt dan later wel eens een hoodschapje. Bij beide Broeders moet de oude mensch begraven worden, net als van onzen Ier alleen maar de oude mensch weg moet.

Maar weet ge, wie heelemaal in 't graf moet? Met huid en haar? Dat is: Laat-je-geest-niet-uit, vóórdat-de-andere-t-heeft-gedaan. Want als dat de regel wordt, wordt een synode nooit op gang gebracht. En is 't niet ondankbaar, hen, die haar op gang brachten, daarvoor te „beloonen" met achterhoudendheid? Ik weet wat: allemaal tegelijk met de volle waarheid door de poort. Dan heb je zóó — den vrede.

Het is dus maar goed, dat prof. Ridderbos over die begrafenissen gesproken heeft. Begrijp ik het goed, dan wil hij eigenlijk zeggen, dat de twee zusters nooit met z'n tweeën binnenkomen. Altijd verlangen ze, dat haar groote broer, die permanent begraven moet, bij haar blijft. Men krijgt haar niet binnen zonder hem.

Zoo is de oproep van prof. Ridderbos tegelijkertijd een oproep geweest tot blijvend strijd, tot permanente begrafenissacte. En waar wij het daarmee zeer eens zijn, hopen we volgende week nog iets over die begrafenissnoodzaak te schrijven.

K. S.

Zelfstandigheid der Theologische Faculteit en der Theologische Hoogeschool. (II.) (Slot.)

We zouden nog spreken over de vraag, of de vergelijking tusschen Kampen en Amsterdam (Theol. Fac.) voor wat betreft beider zelfstandigheid goeden zin heeft. Dr v. Es betwijfelt dat, ik niet.

Volkomen terecht merkt dr v. Es op, wat ik ook zelf trouwens gedaan had, dat het verband der Theol. Fac. met de Geref. Kerken contractueel is. Het kan dus worden opgezegd, aldus dr v. Es. Alweer heeft dr v. Es gelijk. Maar we hebben het nu over den bestaanden toestand, waarin de contractuele binding bestaat.

Binnen dezen toestand nu is het onderwijs van Kampen zoowel als van Amsterdam zelfstandig. Beide instellingen toch recruteeren haar professoren uit leden der Geref. Kerken. En dit is niet op verzoek der kerken, doch op dat der Universiteit alzo afgesproken.

Mijns inziens nu brengt en het respect voor de Universiteit, en dat voor haar Theol. Faculteit, en dat voor haar theologische professoren mee, dat men deze afspraak met de Geref. Kerken ziet liggen in de lijn der wetenschappelijke zelfstandigheid. Het is geen schande voor een universiteit, dat ze graag haar discipelen (de door haar opgeleide predikanten en opgeleide doctoren) „kwijt wil" in beroepen, ambten, bedrijven. Ze helpt daarmee haar leerlingen, en ook zichzelf. Want inrichtingen, wier leerlingen geen „plaats" kunnen krijgen, verliezen haar aantrekkelijkheid voor 99 % der aanstaande studenten, die immers „voor het leven" studeeren, d.w.z. voor een werkzaamheid in het volle menschenleven. Het zou echter wel een schande, en dan een wetenschappelijke en ook ethische blamage zijn, indien een universiteit of seminarie, teneinde dit profijt voor haar (zijn) leerlingen en voor zichzelf te bekomen, zich voor het te geven onderwijs ging verbinden, hetzij aan den staat, hetzij aan maatschappelijke instellingen (een handelskamer, b.v.) of een vereniging van paedagogen, of een lichaam van barmhartigheidsbetoon, hetzij ook aan een kerk, aldus, dat terwille van dien contractueelen band de vrijheid tot het doceeren van wat de universiteit voor waarheid houdt, werd beknot. In zulk een geval zou, op het standpunt der universiteit zelf gesproken, de waarheid door haar verkocht, de wetenschappelijke adelbrief versjacherd zijn. In vrije wetenschappelijke beoordeeling spreekt een zich respecteerende universiteit uit, dat de binding aan lichamen als hierboven bedoeld, voorzover zij n.l. principieel is, strookt met de wetenschappelijke oordeelen, die zij velt, of met de vóór-oordeelen, waarvan zij (zooals in het geval der V.U.) uitgegaan is, en wil geacht worden uit te gaan. Laat men hier voorzichtig zijn met uitspraken, die in andere richting voeren. Als b.v. voor onze stichtingen van barmhartigheid, of voor middelbare scholen bepleit wordt, dat ze zich zullen baseeren op de drie formulieren, gelijk ze door de Geref. Kerken (b.v. in Assen 1926) gehandhaafd zijn, dan is dat niet een brengen van die verenigingen onder eenig kerkelijk juk, doch een vrije achteraf komende uitspraak, binnen haar organisatie, over een probleem van waarheid en confessie. Wie het anders zou zeggen, ook voor wat

betreft de V.U., die werkt onderscheiden betoogen van „Hersteld-verbanders" in de hand. En, zou het waar zijn, dat een contractuele binding naar buiten Ipsofacto een teen of voet in de klem brengt, dan staat het er met de V.U. niet best voor. Want zij heeft ná Kuyper's Haarlemsche rede zich nog wel eens gebonden; denk maar aan den leerstoel van prof. Waterink, b.v. De V.U. heeft zelfstandig voor zichzelf beslist, dat een partiële, maar dan ook confessionele binding aan de Geref. Kerken strookte met haar grondslag en haar doel. Ik zie geen kans dit te ontkennen, zonder de V.U. te kwetsen. Zelfs de jongste band der duitsche universiteiten aan den staat zou op zichzelf nog geen schending van haar zelfstandigheid behoeven te zijn. Ze is dat in feite wel, maar dit is dan zoo krachtens de nadere bepalingen dezer binding (niet krachtens vrije beoordeeling der universiteit, doch door pressie van boven af, en met verwijdering van wie niet den staat en diens ideologie naar den mond spreekt, en onder vernietiging van het instituut der faculteits- en senaatszittingen, die immers zijn prijsgegeven ten gunste van het „Führer-principe": de rector plus van elke faculteit de decaan bedisselen de zaken).

Van hieruit wordt nu ook duidelijk waarom de zelfstandigheid der theol. fac. precies dezelfde is als die van Kampen. Zoolang n.l. de professoren van beide instituten leden van dezelfde kerken zijn. Al die hoogleraren hebben reeds jaren vóór hun inauguratie, als leden eener plaatselijke kerk zich verplicht niets te leeren, dat tegen de belijdenis inging. Die belofte was er al. En ze was bekend bij de benoemende colleges. Is zij nu een belemmering voor de zelfstandigheid der besturende colleges (dr v. Es denkt daaraan speciaal in het geval van Kampen; hij mag er vengoed aan denken, en dan ook er over schrijven in verband met de V.U.)? Geenszins is zij een belemmering van de zelfstandigheid dier benoemende colleges; want dezen hebben 't zelf zoo gewild. Eerst indien de benoemde professoren hun persoonlijke vrijheid anders mochten gebruiken dan op de bij hun benoeming daarvoor onderstelde, en over en weer begeerd geachte wijze, zou de vrijheid van curatoren in geding komen (zooals bij een hervormden kerkeraad, welks predikant van overtuiging veranderd blijkt ná de beroeping).

Ook voor de professoren zelf is de kerkelijke belofte, afgelegd bij de geloofsbelijdenis, geen hinderpaal voor zelfstandig wetenschappelijk onderzoek. Wie ze wel tot een hinderpaal verklaart, spreekt in den geest van den vrijzinnigen Protestantenbond, of zoo, maar niet in gereformeerden geest. Geloofsbelijdenis onder aanvaarding van den eisch, eventueel opkomende van de confessie afwijkende inzichten niet dadelijk publiek te maken, doch eerst „in den kerkelijken weg" in bespreking te geven, doodt de Christelijke vrijheid, de „libertas prophetandi" geenszins.

Welnu, wat is dan het verschil in zelfstandigheid tusschen V.U. (theol. fac.) en Kampen? De professoren der V.U. zijn allen, voorzover leden eener Gereformeerde Kerk, gebonden eerst aan hun kerkeraad, en daarna aan de V.U., die bewust van deze binding in vrijheid profijt verwacht. En de professoren van Kampen zijn eveneens eerst als kerkleden en daarna aan de School, en de kerken als haar eigenaressen, gebonden. Dat vinden ze allen een zegen, als 't goed is. En op den dag, waarop ze onverhoopt zouden ophouden zulks een zegen te vinden, zouden ze onmiddellijk hun werk moeten neerleggen, als eerlijke menschen, willen ze niet op de zelfstandigheid en vrijheid van de kerken of van hun School inbreuk maken.

Ook te Kampen is men vrij ten aanzien van de kerken, voorzover deze geen leeruitspraken doen, die als formulier van eenigheid gelden (doen ze dat, dan geldt de binding automatisch ook voor de V.U.-professoren). Niemand zal van Kampen vorderen, dat men daar b.v. alle synodale beslissingen zal napraten. Prof. Bouwman heeft indertijd het bekende, en thans wederom gecritiseerde besluit, dat destijds genomen is inzake doopleiden, die vóór hun 30ste jaar niet tot geloofsbelijdenis kwamen, ook op zijn colleges veroordeeld. De gronden, waarop hij dat deed, blijven hier onbesproken; die waren ten deele andere, dan thans in een rapport over Bavinck-Rutgers worden aangevoerd. Deze zijn vrijheid is dan ook bij mijn weten nimmer betwist, ze is „recht gebruikt geweest". Trouwens, ook de professoren der V.U. hebben meer dan eens critiek geoeffend op synodale besluiten. In de pers; maar hun colleges zullen wel geen ander geluid hebben doen hooren.

Wij hebben hiermee dr v. Es antwoord gegeven, hoe wel we ons niet goed verenigen konden met zijn rede-neering, die op Kampen de aandacht vestigt, hoewel de kwesties der V.U. hem, ook als curator, evenzeer zullen hebben bezig te houden. We hebben overigens geen spijt van deze gedachtenwisseling. Ze geeft me aanleiding, nogmaals de aandacht te vragen voor de artikelen, die ik April '38 schreef over de regeling van het toezicht der Gereformeerde Kerken op het onderwijs aan de V.U. Ik wees er op, dat het onderwijs aan de aanstaande predikanten, dus te beginnen met het eerste jaar (vóór het propaedeutisch examen) nadere regeling behoeft, ook wat het toezicht der kerken betreft. Dat onderwijs wordt door andere dan theologische professoren gegeven. Ten deele zijn deze leden van Gereformeerde Kerken, ten deele van een z.g. „Hersteld Verband"-gemeente. Hierdoor wordt tweemaal geaccentueerd: a. dat het noodig is, zich over de opleiding der predikanten aan de V.U. nader te bezinnen, voor wat het eerste jaar betreft; b. dat men niet meenen moet, prof. Vollenhoven kerkelijk te kunnen rubriceren onder degenen, wier opinies „nader onderzocht moeten worden", en intusschen daaraan geen conse-

quenties te verbinden voor de V.U. Men zij voorzigtiger dan dr v. Es in 't geval der aanklachten van prof. Hepp geweest is, óók in het belang der V.U. Afwijzing der methode Kuyper-Hepp is een dienst óók aan de V.U.

En opdat niemand gif zuige uit den staart van dit artikel, herinner ik er aan, reeds jaren geleden te hebben geschreven, dat men wel genoeg diende te nemen met de verklaring der „hersteld-verbanders" onder de V.U.-professoren, dat hun bezwaren tegen „Assen" niet dogmatisch, doch kerkrechtelijk waren (welke geruststellende opmerking door de V.U.-bladen is overgenomen; zóó iets wordt tenminste wel doorgegeven...); en voorts in den laatsten tijd te hebben beweerd, dat ook prof. Vollenhoven zeer onrechtvaardig, ja, unfair, wordt bejegend. Ik mag dus vrijelijk schrijven

over die kwestie der V.U.-propaedeuse, omdat geen nuchter mensch daaruit na deze dubbele herinnering tot een in troebel water visschen concludeeren kan.

K. S.

Dr F. L. Rutgers en Jhr Mr A. F. de Savornin Lohman over het oude, Gereformeerde, kerkrecht. (IV.)

Men heeft in den jongsten tijd van den kant van hen, die het nieuwe kerkrecht propageeren, gezegd: art. 85 (vroeger 84) K.O. zegt wel, dat geen kerk over andere kerken... eenige heerschappij voeren zal, maar dat geldt van de eene kerk of dienaar ten aanzien van de eene of den andere, doch niet van eene vergadering van kerken als classisvergadering of synode. De kerken in classis of synode vergaderd, hebben te zamen wel over eene kerk en hare dienaren en leden oppermacht van beschikken, bevelen, schorsen, afzetten.

Ik heb gevraagd, vanwaar zij die macht hadden. En ik heb dat ook uitgedrukt op deze wijze: wanneer en hoe 10 of 25 x 0 meer werd dan 1 x 0. Dat is echter eigenlijk geene wijsheid van mij. Dr F. L. Rutgers drukt diezelfde gedachte in negatieve vorm met het oog op de regeling van de emeriti-verzorging uit, als hij schrijft: „Een rechtsgrond, waarop steunen zou, dat eenige kerk voor de finantiële verplichtingen eener andere kerk mede aansprakelijk zijn zou, op zichzelf niet bestaande, kan ook niet worden in het leven geroepen door een eventueel besluit eener Generale Synode. Deze toch is bij de Gereformeerde Kerken geenszins een bestuurscollege, dat als zodanig eene eigene macht over de kerken zou hebben, maar alleen eene vergadering van de kerken zelve, waarin deze haar eigene macht, althans voor een bepaald gedeelte, bijeenbrengen; en wanneer nu ieder van die kerken op zichzelf niets te zeggen heeft over de geldmiddelen eener andere kerk, kunnen zij gezamenlijk te dien aanzien evenmin eenig zeggenschap hebben”, Acta van de Synode te Utrecht, 1905, blz. 214.

Dus: bij de Gereformeerde Kerken is eene Generale Synode geenszins een bestuurscollege.

En zij heeft geene eigene macht over de kerken. En: „wanneer nu ieder van die kerken op zichzelf niets te zeggen heeft over de geldmiddelen eener andere kerk, kunnen zij te zamen evenmin eenig zeggenschap hebben”.

En wat van de geldmiddelen geldt, geldt toch evenzeer van al het andere van eene of van elke kerk eener classicale of synodale vereeniging van kerken.

Zoo heeft Dr F. L. Rutgers het uiteengezet en geleerd in het rapport betreffende art. 13 K.O. Want hij was de steller van dat rapport. En de Synode van 1905 heeft dat rapport met zijn voorstellen na enkele kleine wijzigingen aangebracht te hebben, aangenomen; welke wijzigingen geene betrekking hebben op het hier aangehaalde. „Deze Synode besluit derhalve, 1. het rapport van de deputaten der Synode, nadat de navolgende wijzigingen en aanvullingen zijn aangebracht, in zijn geheel over te nemen”, Acta, blz. 72, art. 131. En de Commissie, die prae-advies over dit rapport had uit te brengen, zeide, dat „daarin zoo schoon de beginselen zijn ontwikkeld, die aan Art. 13 K.O. ten grondslag liggen”, Acta, blz. 2190.

Wij hebben hier dus uitspraken van Dr F. L. Rutgers uit 1905, en door de Synode te Utrecht overgenomen. Toen was het reeds een 20 jaar na den aanvang der Doleantie. Mocht Dr Rutgers dus in 1886 in de hitte van den strijd soms over de zelfstandigheid der plaatselijke kerken en het vrijwillig, hoewel van Godswegen verplicht, confederatief verband onder Gereformeerde Kerken iets gezegd of geschreven hebben, dat minder juist moest heeten, nu, in 1905, was die strijd reeds een kleine 20 jaar achter den rug. Toch leerde hij nog evengoed:

eene Generale Synode is geenszins een bestuurscollege; zij heeft als zodanig geene eigene macht over de kerken;

heeft de eene kerk op zichzelf niets te zeggen over hetgeen van eene andere kerk is, dan hebben de kerken te zamen dat evenmin.

En dat heeft toen, 20 jaar na den aanvang der Doleantie, niet alleen Dr F. L. Rutgers geleerd, maar ook zijne mede-deputaten.

Ja, dat is overgenomen als haar overtuiging en besluit door de Synode te Utrecht in 1905.

In 1905.

Door de Synode te Utrecht.

Maar dat was in dezen niets anders, dan het Convent te Wezel reeds aannam: „Nochtans staan wij de Classicale Vergaderingen hier in geen regt toe over eenige Kerke ofte hare diensten; ten zij dezelve dat van zelfs zullen toestemmen; opdat de kerke niet tegens haar dank berooft werde van haar recht ende gezag”. Zie vorig nummer van „De Reformatie”.

En nu gaat men beweren: art. 85 heeft geene betrekking op de meerdere vergaderingen. De gezamenlijke kerken mogen wel heerschappij voeren over de plaatselijke kerken en hare dienaren. Dat wordt door Art. 85 K.O. niet uitgesloten!

Dat zou dan geen nieuw kerkrecht zijn, noch verlooening van de beschouwingen van Dr F. L. Rutgers en Dr A. Kuiper, en van de kerkrechtelijke beginselen der Doleantie.

Zulk eene principiële en algemeene verandering van kerkrechtelijke beschouwing, en dat in zoo betrekkelijk luttele jaren.

Trouwens, op het gebied van de principien, beleef men meer vreemde dingen. In 1905 was bovengenoemd

rapport inzake de regeling van Art. 13 K.O. geprezen als „zoo schoon de beginselen” ontwikkelend, die aan dat artikel ten grondslag liggen. Maar reeds een paar jaar later begon men eene regeling in te voeren, waarvan men zeide, dat zij met het te Utrecht aangenomen in wezen overeenkwam, en waarvan nog onlangs gezegd werd, dat wij in dezen niet naar Prof. Rutgers terug moeten, omdat wij nooit van hem weg gegaan zijn, hoewel Dr Rutgers zelf in 1909 van een dergelijke regeling o.m. dit schreef: „Hoe is het dan nu mogelijk, dat thans, zoo kort daarna” — d.i. na 1905 — „eene regeling wordt voorgesteld en in eene Classicale Vergadering wordt aangenomen, althans voorloopig, welke zoowel principiële als praktisch lijnrecht ingaat tegen dat rapport en dat Synodaal besluit, en dat zulke regeling dan nog bovendien voorgesteld wordt als daarmede geheel overeenkomende, en als eene goede uitvoering van dat besluit...”, Kerkelijke adviezen, I, blz. 93 v.

Nu bracht Prof. M. A. Goossen tegen de aanvoering en bijzondere drukwijze van bovengenoemde Wezelsche afspraak door Dr Rutgers en Jhr Mr de Savornin Lohman in, dat zij in geene enkele kerkenordening overgenomen was, blz. 193, noot 1. Daarop antwoordden deze Schrijvers: „Hetgeen in de aangehaalde artikelen van het Wezelsche ontwerp werd uitgesproken, is een grondbeginsel van ons kerkrecht gebleven, al werd het later in de kerkenordeningen ook niet meer geformuleerd met bewoordingen, die voor eene handleiding (als het Wezelsche ontwerp wilde geven) passende waren”, blz. 194 aan den voet der pagina.

S. GREIJNDANUS.

De Kleine Catechismus van Zacharias Ursinus. (III.)

18. Wat gelooft gij van den Zoon?

Dat de Zoon de tweede Persoon is van de Godheid; het Woord en het Beeld des Vaders, gelijk aan den Vader, met Hem eeuwig en hetzelfde wezen deelachtig, van eeuwigheid door den Vader gegenereerd, en gezonden, opdat Hij, de menschelijke natuur aangenomen hebbende, mij en allen, die in Hem gelooven, door Zijn verdienste en almacht van den eeuwiggen dood zou bevrijden en in 'teeuwig leven zou herstellen.

19. Waarom noemt gij Hem Jesus, dat is Zaligmaker?

Omdat ik zeer vast overtuigd ben, dat Hij alléén door Zijn verdienste en macht de auteur (of oorzaak) is van de volmaakte en eeuwige zaligheid, voor mij en voor allen, die in Hem gelooven.

20. Waarom noemt gij Hem Christus, dat is Gezalfde?

Daarom, dat Hij van Zijn eeuwiggen Vader is verordeneerd en met den Heiligen Geest is gezalfd, opdat Hij voor mij en allen, die gelooven, de Hoogste Profeet zij, die ons den wil Gods openbaart; en onze Eenige Hoogepriester, die ons door Zijn tusschenkomst en door de eenige offerande van Zijn lichaam aan het kruis weer met God verzoend heeft; en onze Koning, die ons door Zijn Woord en Geest regeert, de voor ons verworven zaligheid handhaaft (bewaart) en het volkomen en eeuwig bezit ervan ons na dit leven overlevert.

21. Waarom noemt gij Hem Gods Eeniggeboren Zoon, daar toch ook wij Gods kinderen zijn?

Omdat alléén Hij naar Zijn Godheid, van nature Gods Zoon, van den Vader van eeuwigheid gegenereerd en met den Vader en den Heiligen Geest één en eeuwig God is; maar mij en allen, die gelooven, heeft God uit genade Zich tot kinderen aangenomen.

22. Waarom noemt gij Hem onzen Heere?

Omdat Hij door den Vader tot een Hoofd boven alle dingen in hemel en op aarde gesteld is, en ons met Zijn dierbaar bloed Zich verworven heeft.

R.

G. B.

LITERATUUR EN KUNST

Een bijzonder boek.

Een Martelaarskroon voor Joris Praet, door Hendrika Kuiper-van Oordt. — J. H. Kok, Kampen.

De plaats die mevrouw Kuiper—van Oordt in de rij onzer auteurs inneemt behoeft niet meer bepaald te worden. Zij is daarin ongetwijfeld een der eersten. Een boek van haar — hoe verwacht men dat met spanning!

Na „Het zonnetje in het paradijs” schreef zij geen roman meer. Slechts novellen en fragmenten verschenen er van haar.

En nu is dan dit nieuwe boek uitgekomen. Het uiterlijk is keurig verzorgd. De mooie en rustige illustraties vormen één geheel met het verhaal.

Een boek van mevrouw Kuiper—van Oordt leest men niet vluchtig. Dat is eenvoudigheid niet mogelijk, iedere zin vraagt onze volle aandacht. Want in deze klare, gedragen volzinnen staat ieder woord op de juiste plaats. Wat is het een genot om dit proza te lezen! Men proeft zin voor zin, men geeft zich gevangen onder dit zeer bijzondere werk, dat zoo in alle deelen een eigen cachet heeft. Nergens „haakt” het. In een rhythmischen cadans rijen de woorden zich aan, zoo gemakkelijk en licht alsof het schrijven geen inspanning heeft gekost. En toch, wat is dit werk bezonken en overwogen!

Men kan bij de beoordeeling van mevr. Kuiper—van Oordt's werk vaak de opmerking lezen dat het gegeven, het verhaal, eigenlijk maar in de tweede

plaats komt. De autrice zou zich geven in de beschrijvingskunst, en de handeling zou maar een ondergeschikte plaats innemen. Ook in dit laatste boek.

Nu geloof ik stellig dat men mevrouw Kuiper—van Oordt met deze meening onrecht andoet. In „Een martelaarskroon voor Joris Praet” zit een dramatische verwikkeling, die onweerstaanbaar en zeker als stuwkracht werkt. Niets uit het boek kan in dit plan gemist worden.

Het is niet gemakkelijk, om het „verhaal” na te vertellen. Het stille, doode stadje waarin dit alles zich afspeelt, is méér dan décor. Het is de verklaring van alles. In geen andere omgeving kon deze geschiedenis gebeuren.

Ze leven daar in een nauw verband, de oude aristocratische families Praet, Grauwenhijst en Visser. Geld is er niet, traditie zooveel te meer. Uiterlijk onbewogen verloopt in het groote huis, de glorie van weleer, het leven van Stephanie met haar moeder Anna en oom Joris. Deze menschen wijden zich aan den eeredienst van het verleden. Met welk een groote, krachtige liefde houdt Anna Praet het oude huis in stand! Sober tot het uiterste leven zij, om den ouden naam en de glorie van de familie te kunnen handhaven.

In dezen gesloten „clan” komt geen vreemde. Daar détonneert ieder, die er niet bij hoort. De broers Klaphek worden er nieuwwakken burgerjongens. Amieke, het meisje van den ten doode opgeschreven Edmund Grauwenhijst, verschijnt en verdwijnt als een ééndagsvliege. In een andere omgeving gezien zou men Koos en Cor Klaphek flinke, aardige jongens genoemd hebben, en Amieke een vlot kind.

En daarom is dit alles gedoemd tot verdwijning. De families sterven uit, de oude huizen worden bouwvallig.

Het kan niet anders, het is de loop der dingen. Heel merkwaardig is de figuur van Joris Praet. Hoe fijn en knap grijpt de schrijfster aan het begin van het boek even terug tot Joris' kinderjaren.

De kleine Joris zit op een stoofje, en luistert naar de gesprekken der groote menschen. Na Komijn, de dochter van den tuinman, brengt wat van de slacht. Maar ze brengt méér. „Iets dat het hoofdkraasje, de krabjes, de kluijjes, in waardig verre te boven moest gaan. De gave namelijk harer profetieën”. De goedige mijnheer Praet behoeft niet te trachten, Na's woordenvloed te stuiten.

„Joris speelde niet, hij school achter de theestof weg en luisterde af wat Na zeide. In zijn kopje vielen de beelden gebroken binnen, gelijk gezichtsbeelden in 't prille kopje van een veulentje, dat men, voorzien van een hoofdstel met oogkleppen, door een brandenden baarder voeren zou. Hij hoorde van een God, die zich grimmig vertoont; men moest voortdurend maar roepen: „Bergen, valt op ons”. Er moest ergens een groot kwaad gebeurd zijn, dat moest nog gestraft worden, en het wachten op die straf was eigenlijk het allerergste; men zou haast blij wezen, als 't maar gebeurd was, hoe vreeselijk het dan ook wezen mocht. Maar het wonderlijke was, dat toorn en straf vlak vóór Na schenen op te houden, zoodat zij er nog precies buiten zat, gelijk een mensch veilig zit onder een afdakje, en vlak voor zijn voeten slaat een moordende hagelbui neer. Want Na zelf werd in 't minst niet akelig van de dingen die zij zeide; zij sprak over den God der wrake en over de plaats des eeuwiggen afgrijzens met een fiksche stem. Het woord afgrijzen was Joris een vreemd brok in zijn kinderlijk begrip. Doch hij besefte dat het moest beteekenen: niet bij Jezus zijn.”

Onuitwischaar zijn die indrukken voor Joris Praet. Niemand doorgrondt wat er in dezen extatischen man leeft, met zijn sombere, zwarte oogen. De familie is het er over eens dat Joris een tikje malende is op 't punt van godsdienst. Maar Phaantje kent haar oom. En ze weet met angst, hoe hij onder den invloed staat van „'t volk van de Schrikkelpoort”. Die invloed zal hem tenslotte bijna doen ondergaan in een soort godsdienst-waanzin, wanneer hij meent zich als martelaar te moeten offeren voor de zonden van het stadje. Maar de genade van Christus is sterker dan de duistere ban van Joris' kinderjaren. Aan het einde belijdt Joris Praet het: „Christus is het, die de zonden vergeeft.”

Hoe prachtig is de schrijfster in haar ironie, als zij „het volk van de Schrikkelpoort” teekent! Zij heeft hen doorgrond, in hun zwoele overgeestelijkheid, die tenslotte zeer vleeschelijk is. „Niemand zou kunnen zeggen waar de lui van de Schrikkelpoort, religieus gesproken, onmiddellijk vandaan kwamen. Ze moesten wel van Protestantsche herkomst zijn. Maar nu leken het schuitjes, welke, losgeslagen en op drift geraakt, zinloos klotsebotsen tegen mekaars boord in een duister water. Ze hadden een soort Oud-Testament van eigen redactie, waarin met name Salomo's Hooglied de voorkeur genoot, en een Apocalypse van particuliere uitlegging, rijkelijk aangevuld met bevinding.”

Hoe kan een man als Joris Praet zoo onder den invloed raken van deze menschen? In de sfeer van het doode stadje is dit volkomen aanvaardbaar. Hier nemen de dingen andere vormen en verhoudingen aan, zooals de schaduwen achter

een kaarsw
vallen.

En daare
stuk dat to
Een klein
bladzijden.
heid gloeit
herleest he
gesproken
dat dit hog
geeft de s
de schrijfs
kweekt zo
van Oordt
deze mens
kennen als
doode stad
te zeer is
noch voor
sterken sta
zwakzinnig

Dit hoof
Amieke”,
Men zou m
een duidel
van dit we
is iemand
bacht” vol
We kunn
werk van
confrontat
gen: „nu, l
moge hij d
evenveel r
Madeliefje
baar.

Met „Ec
heeft me
letteren zo
M.
In lev

In den
acht ure
vrouwen,
lingen, do
hoofdstede
wen. Zon
verstoren,
aandacht c
ruimschoo
nu eens s
voorzitter
aanhieven.

Twee u
zonderling
had aanscl
loofsmod
pende prec
psalmegeza
bestuur d
naam te
regelen na
regeldhede
genden av
der declne
de burgerij
ook maar

Toen ech
teel, Floris
afdoende
direct kom
onderzoek
opzienbare
hadden du
van een e
maar het
blijven. Ma
om een s
Montigny
op te drag
gewijze, se

Binnen
hun werk
niet, groot
weken kre
meer en t
andere; w
loopige be
alda, dat
gehad, toe
onderzoek

Uit dat
dat te Do
georganise
den; die e